

معجزه

اندیشیدن با چشم

ایرج علی آبادی

«امید/آندره مالرو/رضا سیدحسینی/
انتشارات خوارزمی/چاپ اول/۵۶۷ ص/
۱۴۰۰ ریال»

پروژه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
سال جامع علوم انسانی

به آنها ببینند و هنگام شروع جنگهای داخلی اسپانیا فعالانه در آن شرکت جوید و سازمانده نیروی هوایی دولت جمهوری- خواه شود و تصویری از خویش در «سانین» یکی از قهرمانان اصلی کتاب «امید» عرضه دارد.

تفاوت کتاب مالرو با «کاتالونیا»ی ارول در این است که برخلاف آنچه بسیاری تصور می کنند «امید» یک جانبداری سیاسی نیست. البته اگر منظور از جانبداری سیاسی انتخاب بین جمهوریخواهان و فرانکو باشد، این انتخاب دقیقاً انجام گرفته و این رامالرو نه با کتابش بلکه با حضور و مشارکتش نشان داده است. اما گذشته از این انتخاب، در داخل اردوگاه جمهوریخواهان همه را به

مالرو نام احساسی را که مشوق او برای شرکت در جنبشهای انقلابی چین بود بر کتابی گذاشت که درباره حوادث و جنگهای داخلی اسپانیا نوشت. درحقیقت دو کتاب قبلی او «قاتحان» و «سرنوشت بشر» تقریباً به سرخوردگی می انجامند. اما امید با سر- خوردگی از میان نمی رود. تجربه به او آموخته بود که انقلابها همیشه از نفرت سرچشمه نمی گیرند بلکه امید هم می تواند انقلابی به وجود آورد. وقتی نظر مالرو به دلائل متعدد به اروپا معطوف شده، از اولین کسانی بود که خطر فاشیسم ایتالیا و نازیسم آلمان را در جهان دید و این باعث شد که هر چند میانه اش از سال ۱۹۲۷ با کمونیستها سرد شده بود پس از قدرت یافتن هیتلر دوباره

یک چشم می نکرد و تنها قابلیت های فردی و گروهی و بیش از آنها «عمل» افراد و گروه هاست که نظر او را به جانبی بیشتر یا کمتر می کشاند.

«داستان امید که سراسر آن به خون و باروت آغشته است... بیان روحیه اشخاص مختلف است که درضمن حوادث خونین تحول می پذیرند، چنانکه مردمی بدبین و نومید که جز آشوب و مرگ توقع نتیجه ای از پیکار خود ندارند کم کم امیدوار می شوند که از انقلاب نتیجه مثبت و سودمندی برای بشر حاصل شود.»^۱

این امید است که نام خود را به کتاب داده است و گرفته خود کتاب درحقیقت حماسه ناامیدی است، چرا که امید مالرو در حوادث اسپانیا به تحقق نیوست و اقدامات او در جهت جلب نظر دمکراسیهای اروپا به دفاع فعال از این جمهوری نوپا به جایی نرسید. «شید» خبرنگاری که به اسپانیا آمده است برای روزنامه اش می نویسد: «فاشیستها به فاشیستها کمک کرده اند، کمونیستها به کمونیستها و حتا به دمکراسی اسپانیا کمک کرده اند، اما دمکراسیها به دمکراسیها کمک نمی کنند.»^۲

«امید» در عین حال چیزی است که در روند انقلاب و حوادث اسپانیا شکل گرفته است. «آلوه آر» استاد تاریخ هنر که پسرش چشمانش را در یک نبرد هوایی از دست داده است می گوید: «شما، الان از امید حرف زدید، انسانهایی که بر اثر امید و عمل باهم متحد شده باشند، مانند کسانی که به سبب عشق یگانه شوند به نیروهای دست می یابند که تک تکشان به تنهایی نمی توانستند به آن برسند»^۳. گرنیکومی گوید که «بزرگترین نیروی انقلاب امید است.»^۴

امید هم چیزی است که در عمل شکل می گیرد و آن خط رابطی است که گروههای سردرگم روستاییان، آفارشیستها، کمونیستها از هر نوع، جمهوریخواهان، کاتولیکها، داوطلبان و مزدوران را در جریان یک فرآیند به یکدیگر پیوند می دهد: «برای اولین بار پوئیک (آفارشیست) به جای اینکه مثل سال ۱۹۳۴ - و مثل همیشه - شاهد تلاشی نومیدانه باشد خود را با امکان پیروزی روبه رو می بیند و به خلاف آنچه از نوشته های یاکوفین به خاطر داشت، انقلاب در نظرش همیشه عبارت از قیام دهقانان بود در برابر دنیایی خالی از امید.»^۵

شاید برای اولین بار برای توده های مردم اسپانیا این فرصت پیش آمد که امیدوار شوند بتوانند از تحقیر شدن بگریزند و چه بسا این مقاومت از آن جهت به وجود آمد که تحقیرشدگان توانستند چیزی را جانشین آن کنند. بارکا، موکاری که در صفوف جمهوریخواهان می جنگد دلیل

بیوستن خود را چنین توضیح می‌دهد: «برای اینکه باهوشی خلاصه می‌کنم، من نمی‌خواهم تحقیرم کنند»^۶ گارسیا هم وقتی تقسیم سیکار، تیغ صورت‌تراشی، و بالاخره قبول‌نامه‌ای از فرمانده دشمن را در بعبوحه جنگ توضیح می‌دهد به این موضوع توجه می‌کند: «... از احساس مشترکی تبعیت کردند، خواستند به آن بسالیپها نشان بدهند که حق ندارند تحقیرشان کنند. حرف من به نظرت شوخی می‌آید، اما بسیار جدی

* در آثار کمتر نویسنده‌ای ترکیب واقعیت و خیال تا این اندازه به سود واقعیت به هم خورده است.

است. فرق دست‌راستیها و دست‌چپیهای اسپانیا با هم در این علاقه به تحقیر و وحشت از تحقیر است. جبهه خلق مجموعه کسانی است که از تحقیر وحشت دارند. در این مملکت احتیاج به برادری در برابر علاقه به سلسله‌مراتب تضادی جدی است»^۷ پارکا هم به مانوئل گفته بود: «... همین است آنچه می‌خواهم به تو بگویم. عکس این یعنی عکس تحقیر چیزی نیست که او می‌گوید، یعنی برابری نیست چون که عکس تحقیر شدن و آزار دیدن برادری است»^۸ گارسیا در برابر پراداس کمونیست که معتقد است اقتصاد شرط اصلی است و تحقیر حتا نمی‌تواند دوست نفر را مسلح کند»^۹ اعلام می‌کند که قصد ایجاد نظریه انقلاب از راه تحقیر را ندارد ولی خواننده به فکر فرو می‌رود. آیا تحقیر انقلابهای دیگری به وجود نیارده است؟

مارلو با تجربیات شخصیش در خاور دور و سپس در اسپانیا و اروپا از اولین کسانی است که متوجه نقش فزاینده احزاب در قرن بیستم شد. در اسپانیا به دنبال مشاهدات خود نمی‌تواند منکر زیان «ضد سازمان» بودن آنارشیستها و منافع حزبی بودن کمونیستها برای پیشبرد انقلاب باشد اما از اینکه حزب کم‌کم جای انسانهای آزاد را بگیرد احساس نگرانی و وحشت می‌کند. نجاشی آنارشیست می‌گوید: «... احزاب برای آدمها درست شده‌اند نه آدمها برای احزاب»^{۱۰} افریک کمونیست معتقد است همراهی با حزب باید همراهی بدون قید و شرط باشد «حزب چیزی است یکپارچه و تصمیم‌ناپذیر»^{۱۱} و این همان است که مان‌بن را می‌ترساند. او می‌ترسد از اینکه حزب گرچه ممکن است زحمتکشان را از نظر اقتصادی آزاد کند اما بیم آن است که دولتی ایجاد کند که از نظرس

سیاسی آنها را به بند بکشد.

سبک نوشته مارلو در امید

زمان: حدود هشت ماه از ۱۷ ژوئیه روز قیام ارتش و مسلح کردن مردم به وسیله دولت تا فوریه سال بعد، نبرد هوایی تروئل و دفاع از مادرید. آنچه برای مالرو اهمیت داشت همین هشت ماه بود زیرا در همین هشت ماه است که بی‌بندوباری به تشکل، پریشانی به جمع و ناامیدی به امید می‌انجامد. در همین هشت ماه است که تکنوازیهای پراکنده در ازگستری هنوا تجلی می‌یابد، اشخاص و افکار دگرگون می‌شوند و هر شخص و هر گروه در مقابله با عمل خود را درمی‌یابد. علاوه بر این در همین زمان مارلو اسپانیا را ترک گفت و برای جمع-آوری اعانه به آمریکا سفر کرد و دیگر نمی‌توانست شاهد حضوری باشد. «امید» در گرماگرم جنگ داخلی و قبل از آنکه نتیجه قطعی آن معلوم شود نوشته شد و مارلو هم که در شخصیت «مان‌بن» در کتاب ظاهر می‌شود پس از نبرد هوایی تروئل حضور مستقیم در جنگ را ترک گفت.

مکان زمان از مادرید و بارسلون شروع می‌شود و کم‌کم تمام اسپانیا را دربرمی‌گیرد. تولد و سوانس تولداتی را سیرا و بازوباره مادرید و اگر منحنی این کتاب با دو متغیر زمان و مکان ترسیم شود معلوم می‌شود چه وسعت و دیده هم‌جانبه (پانورامیک) ای را دربرمی‌گیرد. حوادث کتاب اگر محدود به زمانی کوتاهی دارد، محدوده مکانی عظیمی را دربرمی‌گیرد و مرتباً داستان و یا گزارش و یا نقل از یک محل به محل دیگر، از یک شهر به شهر دیگر، از جبهه جنگ به فرودگاه و از فرودگاه به یک محله یادهدند در حرکت است. حوادث از یک مرکز تلفن ایستگاه راه‌آهن در مادرید شروع می‌شود و بلافاصله و در همان صفحات اول خواننده به مدد این مکالمات بین ایستگاهها آگاهی جامعی از وضع سیاسی اسپانیا به دست می‌آورد و درمی‌یابد کجا در دست ارتش و کدام منطقه در اختیار دولت است.

اما آنچه در این مجموعه بیش از همه اهمیت دارد تنوع بی‌حد افراد است. این همه اسم و این همه شخصیت که در این کتاب آمده است شاید فقط در «جنگ و صلح» تولستوی آمده باشد.

این مجموعه عظیم علاوه بر آن همه انسانهای بی‌نام نظیر گروههای مختلف دهقانان، چریکها، سربازان، اعضای سندیکا-های مختلف از آنارشیستها گرفته تا کمونیستها و از مزدوران گرفته تا داوطلبان و افسران وفادار به جمهوری از یک سو و از همین نوع در گروه مخالف فاشیستها-ارتشها، ایتالیاییها و آلمانیها شامل دهها و دهها اسم خاص است که شخصیتهای

ساختگی داستان را تشکیل می‌دهند و واقعا پرداختن به این همه افراد خواننده را به شگفتی وامی‌دارد. تابلوی عظیمی از سیاهی لشکر و بهمان اندازه شخصیتهایی در پلدن اول. پیکون یکی از منتقدان و مارلو-شناسان در این زمینه می‌نویسد: «در به هم-پیوستگی برادرانه انقلاب به چه خدایان گوناگون و به چه دلهای گسسته‌ای برمی‌خوریم. چهره‌هایی از عرصات محشر و تصورات غنایی کسانی که همه چیز را هم

* آنچه در «امید» بیش از همه اهمیت دارد کنوع افراد است. این همه اسم و این همه شخصیت را شاید فقط در کتاب «جنگ و صلح» بتوان یافت.

در ساعت می‌خواهند، کسانی نظیر نجاشی که می‌خواهند از هم‌اکنون چنان که بایسد زندگی کنند و یا بمیرند. انقلاب در نظرشان «مرخصی حیات» است. آنان که می‌خواهند باشند. کسانی هم هستند که در آتش عمل می‌سوزند و می‌خواهند محشر را سازمان دهند تا آینده‌ای داشته باشد و «عمل را جز با خود عمل اندازه نمی‌گیرند، حال موضوع عمل هر چه می‌خواهد باشد، پیروزی یا عدالت. چنین‌اند گارسیا، مانوئل اسکالی. اما کسانی هم نظیر مان‌بن حضور دارند که نمی‌خواهند تعارض و اختلافی بین نظم انقلابی و کسانی که لزوم آن را درک نمی‌کنند ببینند.»^{۱۲}

اما مارلو تمام قهرمانهایش را یکسان دوست دارد و در هر کدام صفتی را ممتاز می‌شمارد. زیرا همه آنها در داخل یک محدوده بزرگ، در یک اقدام و عمل عظیم گرد آمده‌اند. آنارشیستها را برای آنکه انسانی‌تر فکر می‌کنند، برای آنکه آدمها را بیشتر دوست دارند حتا راموس کمونیست می‌گوید: «... اما وقتی آنارشیست بودم آدمها را خیلی بیشتر دوست می‌داشتم. آنارشیسم در نظر من عبارت بود از سندیکا اما به ویژه عبارت بود از رابطه انسان با انسان.»^{۱۳}

ارناندس، افسر کادر ثابت جمهوریخواه که در گرماگرم جنگ قبول کرده است نامه فرمانده دشمن را به زنتش برساند و از این جهت مورد انتقاد قرار گرفته است عقیده دارد: «اگر انقلاب نتواند انسانها را بهتر کند به چه درد می‌خورد»^{۱۴} و تعجب می‌کند از اینکه انقلاب به جای آنکه به دست پرولتاریا یا از این یا آن گروه انجام گیرد چرا به دست انسانها انجام نگردد.

اما اگر مارلو در این کتاب شگفتی بیشتری به کمونیستها نشان می‌دهد از

این رو است که آنها کمتر خیال‌باف‌اند و بیشتر اهل عمل. گارسیا می‌گوید: «کمونیست‌ها می‌خواهند کاری بکنند و شما آنارشیست‌ها می‌خواهید چیزی باشید»^{۱۵}. همدلیش با کمونیست‌ها از آن‌رو است که آنها به اهمیت سازمان و انضباط اعتقاد دارند و قبل از همه گروه‌ها متوجه شده‌اند که باید سازمانی هم‌ارز سازمان مخالف به‌وجود آورد، ارتش را با ارتش می‌توان شکست داد آنها می‌خواهند «محشر» را به «ارتش» تبدیل کنند.

بر کتاب «امید» ایراد گرفته‌اند که صورت‌گزارش دارد و از تخیل و تصور که لازمه هر رمانی است در آن اثری نیست. موترلان ایرادهایی را که به این کتاب شده است از جمله اینکه روزنامه‌نگاری است و از جهت ساختمانی ناقص است و اصولاً خوب نوشته نشده و حشمت‌نگ خواند و دقایق هنری این اثر و صحنه‌هایی نظیر نوای موسیقی در میدان تولدو و در گرماگرم جنگ و یا قسمت مربوط به تیربازان‌ها را حد هنر نویسندگی دانست.^{۱۶}

فقدان تخیل و تصور در این کتاب از آن‌روست که مارلو آگاهانه خواسته است خیال‌بافی و داستان‌پردازی را از این اثر دور کند و به عبارت دیگر اهمیت این کتاب در آن است که مارلو از فقدان چیزی ارزشی مثبت به‌وجود آورده است. همان‌طور که دیگر نویسندگان به داستان‌پردازی نیازمندند، مارلو به واقعیت و آنچه واقعا

به‌اثبات رسیده علاقه دارد.»

آقای سیدحسینی نظر ژان لاکوتور منتقد و روزنامه‌نگار را درباره کتاب امید در مقدمه آورده‌اند که می‌نویسد: «آنچه در امید معجزه‌آسا است، شیوه‌اندیشیدن با چشم است»^{۱۷}

شیوه‌اندیشیدن با چشم یعنی به داستان کشیدن آنچه دیده و حس شده است نه آنچه از واقعیت در ذهن صورت داستانی و خیال‌پردازی گرفته است. به عبارت دیگر

* ترجمه سیدحسینی از امید، رسا، وفادار، تمیز و یکدست است.

آنچه را به‌عنوان عیب امید مطرح می‌کنند به حقیقت حسن آن است. امید یک رمان واقعیت است.

امید یک رمان مردانه است. فقدان رمان در کتابهای مارلو چنان سؤال‌برانگیز است که مادرلین شاپسال خبرنگار اکسپرس طی مصاحبه‌ای صریحاً پرسید:

«در رمانهای شما قهرمانان مذکر حضور دارند و از قهرمانان مونث خبری نیست، چرا؟»

«در رمانهای من زنان وجود ندارند. این طور پیش آمده است. شخصیت‌های

موفتی را هم که در آنها می‌توان یافت، بسیار کهنه شده‌اند، گونه زنان ماجراجوی آن عصر منقرض شده است.»

درباره ترجمه چه می‌توان گفت جز آنکه رسا، وفادار، تمیز و یکدست است. به گفته‌ای از آقای نجفی در یک مجلس خصوصی اشاره می‌کنم که می‌گفت مخصوص در هنگام ترجمه و همکاری مشترک با آقای سیدحسینی در ضد خاطرات متوجه شدم که ایشان از شمی استثنایی در ترجمه و یافتی معادلهای درست برخوردارند. ترجمه کتاب امید خلاف این گفته نیست.

- ۱- مجله سخن - شماره هفتم - سال
- ۲- امید - صفحه ۴۳۴.
- ۳- امید - صفحه ۳۷۱.
- ۴- امید - صفحه ۶۸.
- ۵- امید صفحه ۴۹.
- ۶- امید صفحه ۱۲۴.
- ۷- امید صفحه ۲۴۶.
- ۸- امید صفحه ۱۲۵.
- ۱۰- امید صفحه ۲۴۲.
- ۱۱- امید صفحه ۱۹۰.
- ۱۲- گائتان بیکون و «امید» صفحه ۲۳۹.
- ۱۳- امید صفحه ۱۱۵.
- ۱۴- امید صفحه ۲۵۰.
- ۱۵- امید - صفحه ۲۵۲.
- ۱۶- موترلان - یادداشتها به نقل از کتاب بیکون.
- ۱۷- امید، مقدمه، صفحه ۱۶.

تنظیم:

علی دهباشی

معرفی کتاب

● دفتر ایام / دکتر عبدالحسین زرین کوب / انتشارات علمی / چاپ اول / ۱۳۹۱ / ص ۲۰۰ / ریال.

دفتر ایام مجموعه بیست مقاله از دکتر زرین کوب حاوی مقالات او در نقد و ادب است. عناوین برخی از مقالات کتاب: غزالی و ابن رشد - پروین، زنی مردانه در قلمرو شعر و عرفان - مصاحبه با تاریخ - اسلام در ایران - درباره روش نقد شعر - آخرین محاوره سقراط - درباره قائل شعر - در ناکجاآباد - در حاشیه بوستان سعدی - ملاحظاتی در باب شیخ عطار.

● ...مثل برف آب خواهیم شد / نشر نی / چاپ اول / ۲۶۱ / ص ۴۷۵ / ریال.

کتاب حاوی متن مذاکرات ۳ جلسه از جلسات شورای فرماندهان ارتش شاهنشاهی در ماههای دی و بهمن ۱۳۵۷ است.

● مرگ در خانواده سانچز / اسکارلویس / نلی تورپیش / نشر تند / چاپ اول / ۱۹۰ / ص ۳۷۵ / ریال.

ویژگی آثار لویس در شکلی است که به حاصل تحقیق و پژوهش خود می‌بخشد. کتاب ادعای نام‌های مستند از سوی محرومان جامعه شهری مکزیک است.

این کتاب بر پایه تحلیل آثار دوره جوانی هگل نوشته شده و اساساً به نقد نظریه کانت و فیخته در مباحث اخلاق، نظام ارزشهای معنوی و نوامیس زندگی اجتماعی، دولت، و به‌طور کلی فلسفه تاریخ اختصاص دارد که ضمن آنها نظریات هگل در باب یهودیت، مسیحیت و مفهوم تاریخ نیز به‌دقت تحلیل شده است.

● عارف قزوینی شاعر ترانه ملی / محمدعلی سپانلو / انتشارات آگاه / چاپ اول / ۶۸ / ص ۲۰۰ / ریال.

نویسنده سعی کرده است نه در قالب مرسوم ادبی، بلکه با نوعی تقریب و تخمین - جستجویی در تاریکی - به مدد حواس و الهام به معرفی شاعر بپردازد.

● دیپلماسی نوین / سیدعلی اصغر کاظمی / دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی / چاپ اول / ۱۹۲ / ص ۳۶۰ / ریال.

کتاب ضمن به‌دست دادن تعریفی از دیپلماسی، به جریان تکوین و تغییرات دیپلماسی تا عصر حاضر می‌پردازد.

● شکسپیر در پرتو هنر عرفانی / سارترین لینگز / سودابه فضائلی / نشر نقره / چاپ اول / ۲۳۵ / ص ۵۰۰ / ریال.

● اطلس تاریخی آفریقا / کالین مک‌ایودی / فریدون قاضی / نشر مرکز / چاپ اول / ۲۳۲ / ص ۸۰۰ / ریال.

این اطلس، سرگذشت انسان در آفریقا و ۵۹ نقشه تاریخی آن با شرح فشرده همراه هر نقشه، وضع این قاره را در مقاطع مختلف تاریخ، از ۱۷۵ میلیون سال قبل، که آفریقا از دیگر قاره‌ها جدا شد، تا زمان ما نشان می‌دهد.

● مقدمه بر فلسفه تاریخ هگل / ان هیولیت / باقررهام / انتشارات آگاه / چاپ اول / ۱۲۸ / ص ۳۵۰ / ریال.